

WESTERSE ESOTERIE & OOSTERSE WIJSHEID

jaarcursus

2012 - 2013

gegeven door:

Dr. John van Schaik

Drs. Jacob Slavenburg

Informatie:

Het Origenes-Instituut

www.origenes-instituut.nl

030-6990586

en

www.jacobslavenburg.nl

Westerse esoterie & oosterse wijsheid

Al vanuit het begin van de geschiedenis heeft men nagedacht over de zin van het bestaan en over het goddelijke. In alle religies kan men daarbij twee stromingen of tradities herkennen: een die zich meer richt op het 'hier en nu' en op de empirie, en een die zich richt op het eeuwige en het bovenzinnelijke. Men kan dit een exoterische en een esoterische benadering noemen. Over het begrip 'esoterie' bestaat veel verwarring. Voor- en tegenstanders gebruiken het als een overkoepelend begrip voor alle mogelijke (christelijke) stromingen die – vaak nolens volens – buiten de Kerk en de traditie staan en bestaan hebben. En andersom wordt het kerkelijke christendom in al zijn veelzijdigheid eenvoudig geschaard onder het begrip 'exoterisch'. In deze cursus laten wij zien dat er niet zoiets als één esoterische traditie bestaat. We laten ook zien dat de esoterisch-christelijke traditie en de exoterisch-christelijke traditie vaak dichterbij elkaar staan dan men denkt – dat beide vormen elkaar nodig hebben. Zonder exoterie is esoterie zweverig en zonder esoterie is exoterie dogmatisch.

Doorheen de geschiedenis zijn deze twee wegen – de rede en de minne zoals mystici dat noemden – met elkaar in gesprek. In de Verlichting in de 18^e/19^e eeuw is de weg van de rede in het Westen dominant geworden. De vertegenwoordigers van de rede (het huidige mechanistisch-rationele wereldbeeld gestoeld op een materialistisch wetenschapsmodel) hebben de esoterische traditie gemarginaliseerd. De westers esoterische traditie van de oude gnosis, de mystiek in de Middeleeuwen en de alchemie in de zeventiende en achttiende eeuw zijn in de hoek van de occulte obscuriteiten terecht gekomen. Met het badwater werd ook het kind weggespoeld. Als reactie daarop ontwikkelen zich stromingen als Rozenkruis, Theosofie en Antroposofie die streven naar een geestelijk evenwicht. Aan de rand daarvan ontstaan groeperingen die in hun eenzijdige groei de grenzen van de serieuze esoterie proberen op te rekken.

In deze cursus willen wij het landschap van de oude wijsheid en haar doorwerking door alle tijden heen verkennen. Wij nodigen u op deze reis van harte uit.

John van Schaik en Jacob Slavenburg

Opzet van de cursus

I. De oudheid in het Westen:

Ooit was er een tijd dat er nog geen schrift bestond. Verhalen werden mondeling doorgegeven en men verstond en begreep elkaar in de taal van het symbool. De kosmos was een godenwereld en de mens leefde daarmee in harmonie. Aansprekende voorbeelden daarvan zijn de oude culturen van Egypte en Mesopotamië. In de cursus wordt aandacht besteed aan de kosmologische opvattingen en de magische levensinstelling. Aan de orde komen onder meer de grote mythe van Isis en Osiris in Egypte en het Gilgamesj-epos in Babylonië.

Griekse wijsgeren als Pythagoras en Plato bezochten Egypte en werden daar, volgens oude bronnen, in tempels ingewijd in de (esoterische) geheimen van God, kosmos en mens.

Het Griekse inclusieve denken is één van de wortels van onze cultuur. Aan de orde komen onder meer grootheden als Pythagoras met 'de harmonie der sferen', Heraclitus met de verstrekkende Logos-leer en Plato met de verhelderende grot-mythe.

Een tweede wortel van de Westerse cultuur ligt in de joodse en christelijke openbaring. Het oude jodendom behelst meer dan wat op te maken is uit het Oude Testament alleen. Zo zullen we ook aandacht schenken aan de mystieke kant van het jodendom, dat een grote invloed heeft gehad op het religieuze denken.

II. De grote wijzen uit het Oosten:

De vedische wijsheid uit het Oosten gaat zeer ver terug, zeker tot de 12^e eeuw voor onze jaartelling. De oudste dragers van deze wereldbeschouwing waren geïnspireerde dichters, die vanuit hun intuïtief bewustzijn verbanden zagen achter de zichtbare verschijnselen van deze wereld. Zij poogden het wezen van de dingen in hun kern te begrijpen. Zij ervoeren de goddelijke aanwezigheid in alles dat bestaat. Ze voelden zich ook onderdeel van de eeuwige kringloop van geboorte en wedergeboorte, het rad van *samsara*.

De Boeddha wees in de 'vier edele waarheden' de weg om aan dat rad te ontsnappen en het achtvoudige pad naar het *nirwana* in te slaan.

Dat doet, met andere woorden, ook Lao Tze in de Tao Te Tjing. Het *Tao* stroomt overal.

Meegaan in deze stroom is opgaan in een harmonie waarin dingen op hun plaats vallen en mens en wereld met elkaar in evenwicht blijven.

Op de grens tussen Oost en West wordt Jezus van Nazareth geboren. In het vroegste christendom zag men hem als een profeet en wijsheidsleraar. Was deze 'Zoon des Mensen' ook de 'Zoon van God'?

III. Het vroege christendom:

In de cursus maken we kennis met het vroegste, deels onbekende, christendom, het zogenaamde joodse christendom. Daar leefden heel andere opvattingen over Jezus dan de latere theologie in dogma's en leergezag heeft vastgelegd. Door de jongste ontdekkingen en inzichten wordt ook de historische Jezus steeds zichtbaarder.

De brieven van Paulus behoren tot de oudste christelijke bronnen. Paulus bleek een bevlogen prediker, geen theoloog in moderne zin. Aan hem zijn leerstellingen toegeschreven die we kritisch zullen toetsen aan andere bronnen.

De evangeliën zijn, in de staat zoals wij die kennen, opgetekend na de val van Jeruzalem (dus na 70 na Chr.). De evangelisten maakten echter gebruik van oudere bronnen. Welke bronnen en hoe deze zich verhouden tot de brieven van Paulus en het geloof van de oergemeente van Jeruzalem, diepen we in deze cursus verder uit.

Alhoewel de gnostiek vaak als een tweede-eeuws verschijnsel wordt gezien, vinden we haar wortels al in de eerste eeuw en zelfs daarvoor. Aandacht zal onder meer besteed worden aan de meest kleurrijke figuur in dit tijdvak, Simon de Tovenaar en diens vrouw Helena.

In de tweede eeuw ontvouwt zich de gnostiek als een zevenbladige bloem. Naast de orthodoxie is het de belangrijkste en omvangrijkste stroming in het jonge christendom. Mede dankzij de ontdekking van de Nag Hammadi-geschriften zijn we over deze levensader beter geïnformeerd.

De gnostiek wordt aan het eind van de tweede eeuw steeds meer als een dwaalleer afgeschilderd. Er ontwikkelt zich allengs een richtingensrijd. Kerkvaders schrijven lijvige boekwerken tegen de opvattingen van de 'ketterse' gnostici.

IV. Ontwikkeling van een geloof:

Onder de Romeinse keizer Constantijn de Grote komt het christendom bovengronds. Christenen worden niet meer vervolgd. In 325 na Chr. roept deze keizer het eerste oecumenische concilie bij elkaar. Vele concilies volgen nog, waarin de geloofsleer steeds meer gestalte krijgt. Afwijking van de nieuw gevormde leer wordt steeds harder bestreden.

In Ierland vestigde zich het christendom op Keltische bodem en kende daarom een andere kleur dan het Romeinse christendom. Het leverde vormen van spiritualiteit op die niet altijd door Rome in dank werden afgenomen.

Weinig bekend is dat er ooit een bloeiende gnostische wereldkerk heeft bestaan, waarvan zelfs Augustinus nog toehoorder is geweest. Het was de profeet Mani die aan het begin van deze beweging stond. De invloed hiervan kan moeilijk overschat worden. Nog steeds worden belangrijke geschriften van deze uiterst vredelievende beweging gevonden. Hiermee zullen de cursisten ook kennismaken.

V. Baanbrekende inzichten:

In naam van de legendarisch mythische gestalte Hermes Trismegistus zagen in de eerste eeuwen veel wijsheidsgeschriften het licht. De invloed daarvan op onze cultuur is niet te onderschatten. De wortels van Hermes liggen in Egypte, maar zijn wijsheid overspoelt geheel Europa tot op de dag van vandaag.

Kerkvaders als Augustinus en Hieronymus bepalen voor eeuwen het gezicht van de kerk. Een sterke ontwikkeling kent ook de filosofie. Vooral het neo-platonisme, deels beïnvloed door het hermetisme, wint veel terrein. Invloeden daarvan zijn ook bij kerkvaders als Augustinus terug te vinden. Augustinus leefde in een tijd dat het Romeinse Rijk afbrokkelde en uit elkaar viel. Het tijdperk van de Middeleeuwen vangt aan.

VI. De Middeleeuwen:

Vanuit een later perspectief heeft men het over de 'duistere middeleeuwen' (the Dark Ages). Dat dit beeld correctie behoeft, blijkt wel uit de uitingen van intens beleefde religiositeit.

Daar was natuurlijk allereerst Mohammed, de grondlegger van de Islam. Door eenzijdige informatie zijn over deze religie veel misverstanden ontstaan. In de jaarcursus wordt aandacht besteed aan wording en ontwikkeling van deze wereldreligie met haar uiterlijke zijde én haar innerlijke mystieke kant.

We zullen in deze cursus vooral wat langer stilstaan bij de Katharen, gnostici die hun opvattingen met vervolging en soms met de dood moesten bekopen. We zullen deze beweging bezien vanuit het historisch perspectief, vrij van vooroordelen van kerk enerzijds en neo-kathaarse romantici anderzijds. In dezelfde tijd bloeiden de 'irrationele' graal-legenden op, getuigenissen van de queeste naar het innerlijk van de zoeker.

Buitengewoon interessant zijn de grote filosofisch-religieuze stromingen die de Middeleeuwen kleuren, vooral de scholastiek als Aristoteliaanse erfenis. Maar ook Hermes drukt zijn gelaat aan het venster.

VII. Op weg naar de Renaissance:

Allereerst besteden we ruim aandacht aan de opbloei van een indringende mystiek. Opvallend daarin is het vrouwelijke aandeel met bijvoorbeeld Hildegard von Bingen, Hadewijch en Mechtild van Maagdenberg. Uiteraard komen ook hun mannelijke tijdgenoten in beeld, zoals Meester Eckhart en Jan van Ruusbroec. Met de mystici Johannes van het Kruis en Theresa van Avila zijn we al in de Renaissance beland.

Was het motto van de middeleeuwse mens *memento mori* (gedenk te sterven), de kernspreuk van de Renaissance is *carpe diem* (pluk de dag). Een nieuwe dageraad breekt aan. Er worden verloren gewaande geschriften van Hermes Trismegistus teruggevonden en de hermetische levenshouding vormt anderhalve eeuw lang de leidende stroming op het gebied van religie, filosofie, heelkunde en vele andere terreinen. Ook Plato wordt herontdekt en weer bestudeerd. De van origine joodse mystieke Kabbalah wordt geïntegreerd in de nieuwe wetenschapsovervatting. Van deze wetenschap maakt ook alchemie deel uit. Zo boven zo beneden. Een lichtend voorbeeld van de tijd van de 'wedergeboorte' was de arts, filosoof, theoloog en alchemist Paracelsus.

Een eeuw later valt het doek over de holistische levensvisie van de Renaissance-mens. De hermetist Giordano Bruno wordt in het jaar 1600 in Rome door de kerk levend verbrand. Een andere tijd breekt aan.

VIII. Spirituele stromingen:

Konden de Katharen nog met succes vervolgd worden, dat lukt niet meer in de tijd na 1600.

Nieuwe spirituele en esoterische stromingen ontstaan, als het ware tegen de verdrukking in. De meest baanbrekende is wel de beweging van het Rozenkruis. De herkomst en de aard van deze beweging komt in de cursus uitgebreid aan de orde. We schenken aandacht aan de opzienbarende Rozenkruismanifesten en de allegorie van de alchemische bruiloft van Christiaan Rozenkruis. Naast de rozenkruisbeweging bloeit ook de vrijmetselarij en vele andere 'geheime' genootschappen. Er liggen vanuit deze bewegingen verbindingen met de natuurmystiek van onder meer Jakob Böhme. We zullen deze bestuderen in hun onderlinge samenhang.

In de zeventiende eeuw ontstaat een mechanisch en ontzield wereldbeeld. Alles is verklaarbaar en meetbaar in de denkwijze van de nieuwe wetenschappers. God is daarbij overbodig geworden, want alles voltrekt zich, als een grote machine, volgens wettelijke patronen. Een tegenhanger van deze materialistische opvattingen vormen visionaire zieners als Swedenborg en Blake. Zij laten zien dat de buitenkant, zonder inzicht in de binnenkant, niet meer dan een schil is. De wetenschap staat op het kruispunt van twee wegen: Aufklärung of Erleuchtung.

IX. Een nieuwe tijd:

Voor een 'nieuwe' integrale wetenschap pleit ook 'Madame' Blavatsky. Alles komt uit één bron, stelt ze. In haar geschriften verbindt ze de wijsheid uit het Oosten met de oude kennis van het Westen. De door haar geïnitieerde Theosofische beweging krijgt een wereldwijde omvang. Wat deze theosofie inhoudt komt in de cursus ruimschoots aan de orde.

Uit de theosofie vloeien veel opzienbarende stromingen voort, zoals de Hermetic Order of the Golden Dawn met illustere leden als William Butler Yeats, August Strindberg, Israel Regardie, Dion Fortune en Aleister Crowley. Ook besteden we aandacht aan de door de theosofen 'ontdekte' wereldleraar Krishnamurti. In 1929 in het Overijsselse Ommen verklaart hij moedig wars te zijn van volgelingen.

Ook Rudolf Steiner is aanvankelijk theosoof. De theosofie is sterk gericht op de oosterse spiritualiteit, waar Steiner steeds meer moeite mee krijgt. In 1913 richt hij de antroposofische beweging op waarin de nadruk ligt op de westerse esoterie. In zijn antroposofische beweging legt hij de nadruk op de ontwikkelingsgang van de westerse mens, ook op vele praktische terreinen (landbouw, onderwijs, medische zorg e.a.). Hij ontwikkelt tal van nieuwe inzichten op verschillende levensterreinen, ook op het gebied van de theologie.

X. De twintigste eeuw:

In de twintigste eeuw bloeien een aantal genootschappen op die claimen oudere wortels te hebben. We besteden aandacht aan de moderne Rozenkruisbewegingen en het verschijnsel New Age in haar veelvormigheid.

Ook de Islam kent haar esoterische kant, het soefisme, met mystieke uitingen van bijvoorbeeld Rumi en de Mevlana-beweging (de dansende derwisjen). Vanuit India bloeit in deze eeuw een nieuwe Soefi-beweging op die een volwaardige plaats inneemt in het religieuze spectrum.

De Russische esotericus Gurdjieff was ook geïnspireerd door het Soefisme. Vanuit deze beweging nam hij het enneagram mee en introduceerde dat in het Westen. Met zijn begaafde leerling Ouspensky zette hij het *Instituut voor de Harmonische Ontwikkeling van de Mens* op. Een tijdgenoot van Gurdjieff was de uiterst veelzijdige Carl Gustav Jung. Als psychiater werkte hij enige tijd samen met Sigmund Freud. Zijn benadering van psychologische processen liep echter steeds verder uiteen. Jung kwam met baanbrekende begrippen als archetypen, synchroniciteit, animus en anima, introversie en extraversie. In zijn latere leven raakte hij steeds meer geboeid door de alchemie. Minder bekend zijn diens opvattingen over religie en theologie die als een rode draad door zijn leven lopen. Zijn naam leeft onder andere voort in de Jung-Codex, onderdeel van de Nag Hammadi-geschriften. Met de plaats in wetenschap en spiritualiteit van deze geschriften - en andere recente vondsten - sluiten we de cursus af.

Praktische gegevens:

De cursus vindt plaats in:

Buitenplaats Fredeshiem, Eiderberg 2, 8346 KJ De Bult (net buiten Steenwijk), 0521 535100, op de volgende woensdagen van 14.00 – 21.00 uur (inclusief diner, koffie/thee-pauzes):
Oktober 2012: 3 10 17 31 November 2012: 7 14 21 28 December 2012: 12 19
Januari 2013: 9 16 23 30 Februari 2013: 6 13 Maart 2013: 6 13 20 27

Deelneming en betaling:

De totale kosten van de jaarcursus bedragen €1950,- **inclusief diner**, koffie/thee.
Bij inschrijving vóór 1 maart geniet u **10% korting** op het totaalbedrag.

U bent ingeschreven bij een betaling van €250,- op rekeningnummer 21.21.72.247 van het Origenes-Instituut o.v.v. 'WWSteenwijk'.

De betaling van de tweede termijn ad €500,- verwachten wij voor 1 juli 2012, de derde termijn ad €500,- voor 1 september 2012, de restbetaling ad €700,- dient voldaan te zijn voor 1 januari 2013.

Vrijstelling:

Studenten aan de Hogeschool voor Geesteswetenschappen in Utrecht krijgen - op vertoon van een bewijs dat ze de jaarcursus op desbetreffend onderdeel hebben gevolgd - vrijstelling voor de tentamens over onderwerpen die in onze jaarcursus worden behandeld.

Verplichte literatuur:

J. Slavenburg en J. van Schaik, *Westerse Esoterie en Oosterse Wijsheid. De esoterische traditie door de eeuwen heen*, uitgeverij Ankh Hermes Deventer 2010, ISBN 978-90-202-0397-4. Prijs €39,90. Dit boek is (eventueel) te bestellen via origenes-instituut@ziggo.nl

Studievorm en werkwijze:

De cursus bestaat uit hoorcolleges, werkcolleges en gesprek. Eigen inbreng van de cursisten wordt op prijs gesteld. Er zijn geen tentamens. Geen HBO of WO vooropleiding vereist.